

De binnenkant van het ambt

Bespreking en enkele vragen

In de zorg werken geestelijk verzorgers in toenemende mate zonder ambtelijke binding aan een levensbeschouwelijk instituut: dit is een feit. Voor degenen die wél een ambtelijke binding hebben, wordt deze vaak als irrelevant beleefd met het oog op hun werkzaamheden in de instelling: dit is een veronderstelling. In deze dissertatie gaat de auteur na of de veronderstelling klopt.

Wilko van Holten

HIJ ONDERZOEKT HOE HET AMBT ervaren wordt door geestelijk verzorgers die werkzaam zijn in de zorg en een zending hebben namens de Protestantse Kerk in Nederland. Zijn conclusie is dat deze groep geestelijk verzorgers het ambt van predikant wel degelijk als positief, waardevol en relevant beleven voor hun werk.

Deel I

Het boek bevat twee delen, een theoretisch deel (I) en een empirisch deel (II). In hoofdstuk 1 geeft de auteur een overzicht van hoe er binnen de beroepsgroep over het ambt is gedacht. Hij beschrijft hoe de wetgeving rond geestelijke verzorging tot stand is gekomen, en geeft een grondige analyse van de discussies over het ambt binnen de beroepsvereniging (VGVZ) en het *Tijdschrift Geestelijke Verzorging*. Hij brengt mooi in beeld hoe in deze discussies steeds twee kampen/stromingen bestaan, namelijk van hen die geneigd

zijn ambtelijkheid *tegenover* professionaliteit te zetten, en van hen die menen dat het ambt juist als een *onderdeel* van de professionaliteit van de geestelijk verzorger begrepen moet worden. De auteur weigert hiertussen te kiezen en neemt een middenpositie in: het ambt van de geestelijk verzorger staat volgens hem *naast* diens professionaliteit in die zin dat professionaliteit en ambtelijkheid *beide* onderdeel zijn van de identiteit van de predikant-geestelijk verzorger. Dit is een belangrijk punt voor de auteur. Hij wijst er namelijk op dat wanneer men het ambt als een *onderdeel* van de professionele identiteit van de geestelijk verzorger gaat zien, dit er gemakkelijk toe kan leiden dat het ambt verschaalt tot een legitimeringskwestie of professionaliseringsstrategie – als iets externs dus. Het geeft te weinig ruimte om het ambt vanuit de eigen bronnen te waarderen en op haar eigen merites te beoordelen (pp. 293, 421). Huijzer noemt, in aansluiting

bij Ton Hanrath (2002), de predikant-geestelijk verzorger zowel *professional* als *confessional*.

Verder maakt Huijzer duidelijk dat in de discussies binnen de beroepsgroep de termen 'ambt' en 'ambtshalve' soms worden gebruikt als een verwijzing naar de juridische, kerkrechtelijke bevoegdheid van de geestelijk verzorger, en soms als een verwijzing naar diens levensbeschouwelijke identiteit, dat wil zeggen diens verworteling in een bredere traditie. De auteur wijst erop dat dit verschillende dingen zijn en maakt overtuigend duidelijk dat deze onhelderheid tot veel spraakverwarring heeft geleid in het debat.

In hoofdstuk 2, over 'de protestantse visie op het ambt', bespreekt de auteur hoe er binnen de Protestantse Kerk (en haar rechtsvoorgangers) over het ambt is gedacht. Hij beklagt zich over het feit dat de PKN in denken noch beleid veel aandacht heeft gehad voor de predikanten-geestelijk verzorgers (ruim 400 in getal) die namens deze kerk een zending hebben ontvangen en werkzaam zijn in het publieke domein. Het ontwikkelen van een visie op het ambt voor de geestelijk verzorgers heeft de kerk helemaal aan de beroepsvereniging overgelaten. En dat terwijl juist de reformatorische traditie aanknopingspunten biedt om het ambt beweeglijk en context-afhankelijk te interpreteren (pp. 124-130). Dat de PKN dit tot nu toe nagelaten heeft, is een terugkerend verwijt in het boek.

In het laatste hoofdstuk van deel I bespreekt Huijzer de vraag of en hoe de geestelijk verzorger het ambt tot een geïntegreerd onderdeel maakt van zijn identiteit. Hij gebruikt hiervoor de identiteitstheorie van Paul Ricoeur (o.a. 1992). Ricoeur gaat ervan uit dat een mens zijn identiteit opbouwt in het voortdurend gesprek met zichzelf (en anderen), en zo op een narratieve manier komt tot constructie en reconstructie van het eigen levensverhaal. Deze theorie stelt de auteur in staat om te onderzoeken of geestelijk verzorgers hun ambt op een dynamische manier integreren in hun levensbeschouwelijke identiteit, dan wel meer als een vorm van gestold geloof niet (langer) verbinden met het dagelijks werk – of het daarvoor niet meer vruchtbaar kunnen maken.

Deel II

Deel II bevat de empirische bevindingen. De auteur heeft 23 predikant-geestelijk verzorgers geïnterviewd over hun beleving van het ambt. Daarbij onderscheidt hij drie niveaus waarop het ambt een rol speelt: het niveau van de instelling (hoofdstuk 5), het niveau van het directe contact met cliënten of patiënten (hoofdstuk 6), en het persoonlijk niveau van de geestelijk verzorger zelf (hoofdstuk 7). Dit laatste niveau heeft zijn speciale belangstelling omdat hier de 'binnenkant van het ambt' ofwel de levensbeschouwelijke identiteit van de geestelijk verzorger spreekt. Op dit niveau is de vraag aan de orde hoe de geestelijk verzorger zich identificeert met het ambt (innerlijke dialoog) en ook hoe de eigen omgang met het Heilige doorwerkt in het zelfverstaan (trialoog). Hij ontdekte dat bij de door hem geïnterviewde respondenten de positieve ervaringen met het ambt grofweg drie keer zo vaak voorkomen als negatieve ervaringen (p. 227). Hierbij dient opgemerkt te worden dat de ervaringen op het niveau van de instelling negatiever zijn dan op andere niveaus. Op het innerlijke niveau is er juist een sterke waardering voor het ambt.

Conclusie en pleidooi

Het beeld dat in deze hoofdstukken naar voren komt is dat van een continuüm: op het niveau van de instellingen wordt het ambt nauwelijks gewaardeerd voor het functioneren van de geestelijk verzorger; op het niveau van het contact met patiënten is sprake van ambivalentie (soms helpt het, soms staat het juist in de weg); en op het niveau van de innerlijke dialoog (of levensbeschouwelijke identiteit) wordt het ambt als zeer waardevol beleefd – een krachtbron en essentiële voorwaarde om 'oog en oor voor spiritualiteit en existentie' te kunnen zijn.

De auteur laat het niet bij empirische bevindingen alleen. Hij voert ook een warm pleidooi om de relevantie van het beroep niet alleen in termen van beleidmakers en instellingen te verwoorden (adaptatie), maar ook om de persoonlijke betrokkenheid en taal die het ambt verraadt te blijven voeden, te erkennen en ruimte te geven (attestatie). De geestelijk verzorger met een ambtelijke binding staat voor de taak om de seculiere wereld van de zorg en zijn eigen krachtbronnen

in de eigen persoon te integreren, ofwel om zijn institutionele en zijn levensbeschouwelijke identiteit te integreren. Dit vergt evenwichtskunst of, zoals Huijzer het noemt, 'cyclisch balanceren' tussen verschillende polen die de identiteit van de geestelijk verzorger uitmaken.

Predikant-geestelijk verzorger is zowel confessional als professional

Naast de inhoudelijke reflectie biedt Huijzer ook een agenda voor de toekomst. Hij pleit voor een grotere betrokkenheid van de PKN bij het werk van predikanten-geestelijk verzorgers. Zij verleent deze professionals immers het ambt. De kerk zou in organisatie en beleid meer een 'huis moeten bieden om in te wonen'. Dat zou volgens Huijzer kunnen door voor deze predikanten met bijzondere opdracht een eigen classis-predikant te benoemen (pp. 427vv.). Waarom wel elf classis-predikanten voor de ongeveer 1400 gemeentepredikanten, vraagt hij zich af, en geen enkele functionaris vanuit de kerk voor de 400 collega's in de zorg? Het zou ook kunnen door voor deze specifieke groep predikanten een apart ambt te ontwikkelen. Maar belangrijker dan dat vindt hij een bredere doordenking van de 'rijke erfenis aan zorg voor elkaar zoals die in Schrift en traditie wordt bewaard' (p. 154) met het oog op het werkveld van de zorg. Huijzer noemt het nergens zo, maar in feite pleit hij voor een eigen (christelijke) theologie van de zorg. Werk aan de winkel dus.

Beoordeling en vragen

Dit is een degelijk boek waar ik veel van heb geleerd. Het is ondanks de ingewikkelde thematiek helder en toegankelijk geschreven. Voor veel predikanten-geestelijk verzorgers zal het woorden geven aan de lenigheid (en inspanning!) die men aan de dag moeten leggen om een goede invulling te vinden voor de eigen rol binnen de zorginstelling. Voor ieder die zich op de hoogte wil stellen van de discussies rond wetgeving en ambtelijkheid binnen de geestelijke verzorging zal dit boek voor de komende jaren hét boek zijn om

te raadplegen. Ook het empirische deel is goed en levendig geschreven, met allerlei interviewmateriaal dat voor veel collega's herkenning zal oproepen.

Naast mijn waardering, bleven twee vragen hangen na lezing van het boek. (1) Huijzer presenteert zijn belangrijkste bevinding – dat predikant-geestelijk verzorgers hun ambt wel degelijk waarderen – als een enorme vondst. Maar dat is misschien toch minder verwonderlijk dan de auteur het doet voorkomen, gezien het feit dat alle geïnterviewden bewust, en naar men mag aannemen vrijwillig, voor een ambtelijke zending hebben gekozen. In het licht daarvan is het niet zo gek dat zij hun ambt waarderen. Anders waren zij er immers nooit aan begonnen? Huijzer geeft zich hier nergens rekenschap van. (2) Verder stelt de auteur herhaaldelijk en met grote stelligheid dat een doorleefde spiritualiteit van de predikant-geestelijk verzorger een *must* is voor de toekomst van het vak, dat men er met een professionele identiteit alléén niet komt, dat als geestelijk verzorgers zich 'tot algemene zingevingsspecialisten ontwikkelen het beroep ten dode is opgeschreven' (428), etc. De toekomst zal dit moeten uitwijzen. Dergelijke *sweeping statements* verdienen m.i. meer argumentatieve onderbouwing dan de auteur levert; zij volgen in ieder geval niet uit de bevindingen die hij eerder in zijn boek presenteert.

Een gedegen boek, waarin zoveel te vinden is dat het alleen maar jammer is dat een zaak- en naamregister ontbreekt.

Dr. Wilko van Holten is geestelijk verzorger bij De Voorde (Forensische Zorgspecialisten) in Amersfoort, wholten@hoevenstichting.nl

Literatuur

Hanrath, A.C.H. (2002). Bestaansgrond en verstaanshorizon: het ambtshalve karakter van de geestelijke verzorging. *Tijdschrift Geestelijke Verzorging*, 6(23), 48-53.

Huijzer, R. (2017). *De binnenkant van het ambt. Een groundedtheory-onderzoek naar de ambtsbeleving en levensbeschouwelijke identiteit van protestantse pastores in zorginstellingen, in dialoog met Paul Ricoeur*. Delft: Eburon.

Ricoeur, P. (1992). *Oneself as Another*. Chicago: University of Chicago Press.